

ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון

זכותו של האזרח במשטר דמוקרטי לקבל מידע על פעולות ממשלתו, ואחת הדרכים לכך היא עיון במסמכים. אחת ממטרותיו של הארכיון הממלכתי היא לקלוט באופן מסודר מסמכים על פעולות השלטון ולחושפם בבוא העת לצורכי מידע, חינוך ומחקר.

חומר ארכיוני המצוי ברשותו של מוסד ממוסדות המדינה, ויש בו עניין לחקר העבר, העם, המדינה או החברה, או הקשור לזכרם או לפעולתם של אנשי שם יש להפקיד בגנוז המדינה. חוק הארכיונים, התשט"ו-1955 (להלן - החוק), קובע, שכל אדם רשאי לעיין בחומר הארכיוני המופקד בגנוז; אולם אפשר להגביל זכות זו בתקנות, ויכול שהגבלה זו תהיה לפי סוגו של החומר ולפי פרק הזמן שעבר מיום היוצרו. בתקנות הארכיונים (עיון בחומר ארכיוני המופקד בגנוז), התשכ"ז-1966 (להלן - התקנות), נקבע בין השאר, שלא יימסר לעיון הקהל חומר ארכיוני בענייני חוץ וביטחון השייך למשרד הביטחון, לצה"ל או לשלוחה אחרת של מערכת הביטחון, אם לא עברו מיום היווצרו 50 שנה, או פרק זמן קצר יותר שקבע המפקד¹. תקופת ההגבלה ביחס לחומר ארכיוני שלא בענייני חוץ וביטחון הועמדה בתקנות על 30 שנה.

עוד ב-1988 הורה שר הביטחון לקצר את תקופת החיסיון ולחשוף, החל ב-1.1.89, לפי אמות המידה שנקבעו, את המסמכים שנוצרו בשנים 1948-1956, דהיינו לאחר 33 שנות חיסיון בלבד. ב-1995 בדק משרד מבקר המדינה את ביצוע החשיפה בארכיון, את הפיקוח על מערכת הביטחון בתחום ניהול המסמכים ואת השירות הניתן לחוקרים. ממצאי הביקורת פורסמו ברוח שנתי 47, עמ' 889 (להלן - הביקורת הקודמת).

בנובמבר 1998 עשה משרד מבקר המדינה מעקב בארכיון צה"ל ומערכת הביטחון (להלן - הארכיון), כדי לבדוק אם תוקנו הליקויים שהועלו בביקורת הקודמת. נבדקו בעיקר הטיפול במסמכים המיועדים להיחשף לקהל הרחב; הנהלים שקבעו משרד הביטחון והנהלת הארכיון לעיון בחומר מוגבל; והפיקוח על מסמכי מערכת הביטחון.

היערכות מערכת הביטחון לחשיפת מסמכים

עד לשנת 1994 הזמן היה הגורם היחיד בהגבלת העיון בחומר; על פי האמור בתקנות בנוסחן המקורי, כל החומר המצוי בארכיון צה"ל (למעט תיקי פרט ומסמכים אישיים וחומר שצוין לפי סעיף 10(ג) לחוק כ"סודי" או "חשאי") צפוי היה לעמוד לעיון הקהל בתום 50 שנה מיום היווצרו. החלטת שר הביטחון משנת 1988 אף קיצרה באופן משמעותי את פרק הזמן להגבלה שנקבע בתקנות; אם כי היא הותנתה בבדיקה מוקדמת של החומר בידי הארכיון.

בביקורת הקודמת הועלה כי רק בשנתיים הראשונות לאחר הוראת שר הביטחון בדק הארכיון את המסמכים בסדירות. עוד הועלה שקצב בדיקת המסמכים היה איטי מאד.

ככל שהתקרב המועד לפתיחה מוחלטת של מסמכי הארכיון הראשונים (משנת 1948) לעיון הקהל, התגבשה במשרד הביטחון הדעה כי פתיחת מלוא המסמכים לעיון עלולה לפגוע בביטחון

¹ מפקיד - מוסד ממוסדות המדינה שהפקיד בגנוז חומר ארכיוני.

המדינה, כי עצם חלוף הזמן כשלעצמו אין בו כדי למנוע חשש זה. לפיכך יזם משרד הביטחון שינוי בתקנות, ובתיאום עם גנוך המדינה הן שונו ב-1994.

השינוי בתקנות הציב עוד מגבלה להעמדת מסמכי הארכיון לעיון הקהל. זאת באמצעות הגדרת הליך של "סריקה וחיפיה" של מסמכים, דהיינו "שחרור מהגבלה של חומר מוגבל לאחר עיון ובדיקה של המפקיד ... " (תקנה 1). על פי נוסחן הנוכחי של התקנות, "לא תהיה חשיפה של חומר מוגבל לעיון הקהל בטרם עבר סריקה, אף אם התקופה הנקובה בתוספת חלפה" (תקנה 7ב(א)).

המעקב העלה שהתיקון לתקנות יצר מצב שבו העמדה הדרגתית של מסמכי הארכיון לעיון הקהל לאחר 50 שנה סוכלה כמעט לחלוטין, שכן התיקון לא הגביל את מלאכת הסריקה בזמן, ובפועל, כמפורט להלן, מתבצעת הסריקה באיטיות כה רבה, עד שכמעט אין לקהל גישה למסמכי הארכיון. יתרה מכך, במצב דברים זה פעולות משרד הביטחון והארכיון אינן עלולות בקנה אחד עם החלטת שר הביטחון משנת 1988.

זאת ועוד: לדעת משרד מבקר המדינה, השאלה אם יש בכלל מקום להעביר את המסמכים המיועדים לעיון תחת מסגרת של סריקה, גם לאחר חלוף זמן רב שהקהה את רגישותם הביטחונית, צריכה להיבדק תוך מתן משקל ראוי לזכות העיון במסמכים מזה, ולחשש מפני פגיעה בביטחון המדינה מזה. המעקב העלה, שכמעט לא היו מקרים שבהם חשיפת מסמכים שבעקבות הסריקה מנעה את העיון בהם, עלולה היתה להסב נזק לביטחון המדינה.

התיקון לתקנות גם יצר מעמד של חוקר "מורשה", הרשאי לעיין במסמכי הארכיון אף בטרם חלפה תקופת ההגבלה שנקבעה להם - בכפוף לסריקה ולחשיפה. אמנם לכאורה יש במנגנון זה כדי לאפשר לפחות עיון חלקי במסמכים; אולם כפי שעלה במעקב, עצם הצורך בהרשאה ותנאי ההרשאה, מעלים חשש ליחס של איפה ואיפה כלפי המעוניינים לעיין בחומר, בניגוד לאמות המידה המקובלות במחקר מדעי.

חשיפת החומר הארכיוני

מספר התיקים וקצב חשיפתם

בביקורת הקודמת צוין, שאין בארכיון צה"ל נתונים מדויקים על כמות התיקים מהשנים 1948-1956 המצויים בו; הארכיון עשה אומדנים שונים, ולפיהם הכמות מאותן שנים היא בין 400,000 ל-1,200,000. משרד מבקר המדינה העיר בביקורת הקודמת שההערכה מצביעה על חוסר מידע ניכר.

לפי נתוני הארכיון, בסוף 1998 היו בו כ-2 מיליון תיקים המיועדים לחשיפה לפי אמות מידה: 700,000² מהשנים 1948-1956 ו-1,300,000³ מהשנים 1967-1957. יצוין, גם זאת לפי נתוני הארכיון, שנוסף על 2 מיליון התיקים האלה יהיה על הארכיון לחשוף בשנים הבאות, בכל שנה, כ-400,000-200,000 תיקים שהסתיים פרק הזמן שנועד לחיסיונם.

² שר הביטחון החליט ב-1988 לחושפם, בכפוף לבדיקה שתיעשה לפי אמות מידה שנקבעו. הארכיון מעריך שמחציתם ראויה להיחשף.

³ הנהלת משרד הביטחון החליטה ב-1994 לחושפם, גם זאת בכפוף לבדיקה שתיעשה לפי אמות המידה. ראו להלן "קיצור תקופת החיסיון".

להלן בטבלה נתוני הארכיון על מספר התיקים שנחשפו בו בשנים 1990-1998 :

השנה	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
לקהל	339	1857	1576	1423	1096	1018	1318	1633	544
למורשה	-	-	-	-	18	123	11	1	64

מהטבלה עולה שנחשפה רק כמחצית האחוז מכמות התיקים שהיתה אמורה להיחשף⁴. לדברי הנהלת הארכיון, ברבות השנים, לאחר שתתפוגג הרגישות הביטחונית של החומר וייעלם החשש מפני הפרת חוק הגנת הפרטיות התשמ"א-1981, יהיה אפשר להגביר את קצב החשיפה, ואף לחשוף חומר ארכיוני ללא בדיקה כלל. לדעת מבקר המדינה בפועל אין תכנית החשיפה מיושמת כלל, בניגוד להחלטת שר הביטחון.

עיון ברשימות התיקים

בביקורת הקודמת נמצא, שהארכיון אינו מאפשר לחוקרים לעיין ברשימות התיקים ולהזמין את אלה הרצויים להם, אלא קובע בעבורם את התיקים שלדעתו עשויים לעניין אותם, ואין ודאות שעולה בידו לאתר את רוב התיקים הדרושים להם. מבקר המדינה העיר לארכיון, שהנהוג האמור מהווה ליקוי חמור בסדרי העבודה של הארכיון ואינו ראוי מבחינה מקצועית-ארכיונאית; כי הוא עלול לשמש עילה למניעת עיון בחומר משיקולים זרים.

המעקב העלה שלא חל כל שינוי בעניין זה.

קיצור תקופת החיסיון

נוכח השיעור הקטן של המסמכים שנחשפו בעקבות החלטת שר הביטחון משנת 1988 המליץ עוזר שר הביטחון, האלוף (במיל') ר' ורדי, בראשית 1993, לשנות חלק מהסדרים להקדמת החשיפה: למסור לעיון את המסמכים מהשנים 1948-1956 לאחר בדיקה ראשונית בלבד, ולדרוש ממי שיבקש לעיין בהם להתחייב שלא להשתמש במסמכים שחלות מגבלות על חשיפתם. אשר למסמכים מהשנים 1957-1967, המליץ האלוף (במיל') ר' ורדי, לקצר את תקופת חיסיונם ל-30 שנה, ולהתיר את העיון בהם רק לאחר שייבדקו ביסודיות לפי אמות המידה שאישר שר הביטחון. הביקורת הקודמת העלתה שבראשית 1994 הורתה הנהלת משרד הביטחון לממונה על הארכיון לפעול לפי ההמלצות האמורות מ-1993⁵, ואולם הוא לא ביצע את ההוראה.

המעקב העלה, שטרם נקבעו ההסדרים הדרושים למימוש ההוראות האמורות. הממונה על הארכיון הסביר, שהבעיה נעוצה בקצב האיטי של הסריקה, שסיבתו הצורך להימנע בעת החשיפה מפגיעה בפרטיות ובביטחון המדינה. הוא מסר שהתקיימו בארכיון דיונים בהשתתפות האלוף (במיל') ר' ורדי בעניין החשת קצב החשיפה, והוחלט לבחון שוב את יישום ההחלטות שהתקבלו בנידון, וכי בשלב הראשון מתמקדת הבחינה בחומר מתקופת מלחמת השחרור, הרגיש בעיקר בעניינים של צנעת הפרט.

⁴ נוסף על התיקים שבטבלה נסרקו עוד כ-8,000 בעבור נציגים של מערכת הביטחון.

⁵ ראוי לציין שצה"ל הודיע למשרד מבקר המדינה בראשית 1996 על הסכמתו לחשוף את המסמכים שהפקיד בארכיון לאחר 30 שנה.

הסמכות לחשוף חומר ארכיוני

במעקב עלה שאף שמחלקת ביטחון שדה באמ"ן (מחב"ש) לא הוסמכה לטפל בכלל החומר הארכיוני של משרד הביטחון, אלא של צה"ל בלבד, הצוות הפועל בארכיון מטפל בחומר מהמקורות האחרים לפי הנחיותיה; כמו כן הוא בודק לפי הנחיות מחב"ש את החומר הארכיוני, האמור להיות מופקד בגנון המדינה, כגון דוחות של ועדות ממלכתיות⁶ ופרוטוקולים משיבות הממשלה.

אמות המידה לחשיפה

ב-1987 הגישה הנהלת הארכיון לוועדה שמינה שר הביטחון, שבראשה עמד האלוף (במיל') ר' ורדי (ועדת ורדי), הצעה לאמות מידה לחיסיון של מסמכים מהשנים 1948-1956 שפרסומם עלול לפגוע בדימויים של המדינה או של צה"ל, בעיקר מסמכים שיש בהם פרטים על טיפולם של אנשי צה"ל בבני מיעוטים ובמסתננים (להלן - מסמך הצירים). הוועדה לא אישרה את ההצעה, אך קבעה, לפי אחרות מאמות המידה שהוצעו בו, שכמה מסמכים שנוצרו ב-1948, העוסקים בענייני מיעוטים, לא ייחשפו.

במעקב עלה, שהארכיון כלל את מסמך הצירים בנהליו, וקבע, שלפי אמות המידה שנקבעו בו ייקבעו אילו מסמכים מהשנים 1948-1956 (ולא רק מ-1948) ייחשפו לציבור הרחב. הוא אף הודיע לגופים שונים במשרד הביטחון, לגנון המדינה ולחוקרים שפנו לארכיון, ששר הביטחון אישר אמות מידה אלה, אף שהשר לא אישרן. השימוש באמות המידה הכלולות במסמך הצירים הביא להחמרת התנאים לחשיפת חומר ארכיוני, ומנע חשיפת מסמכים שניתן היה לחושפם לפי אמות המידה שקבע שר הביטחון ב-1988. בתגובה על מכתב בדבר איסור חשיפה של מסמכים מסיבות לא ענייניות (ראו להלן) הודיע מנהל הצוות ב-1995 לממונה על הארכיון, שהוא פועל לפי מסמך הצירים, ושלנוכח האמור במכתב ישקול צמצום החשיפה, ויורה שלא לחשוף להבא קטעים ממסמכים, אלא להעדיף לסגור תיקים שלמים.

משרד מבקר המדינה הודיע למשרד הביטחון שהוא רואה בחומרה את השימוש באמות מידה לא מאושרות לסריקת מסמכים, לאחר שנדחו במפורש בידי הוועדה שבדקה אותן.

ביוני 1999 נמסר למשרד מבקר המדינה, כי מדי פעם בפעם נבדקים תהליכי החשיפה, והמגמה היא להקל את אמות המידה; וכי בעדכון אמות המידה משתתפים קצין הביטחון של משרד הביטחון, ראש מחלקת ביטחון שדה במטכ"ל, היועץ המשפטי של משרד הביטחון וגנון המדינה.

גנון המדינה פעל לאימוץ "מסמך הצירים" הלא מאושר בגנון המדינה. במאי 1995 הציע הממונה על הארכיון לגנון להנהיג אמות מידה אחידות לחשיפת מסמכים מהתקופה 1948-1956 ולחשוף את כל המסמכים מהתקופה האמורה, למעט המסמכים שקרוב לוודאי שחשיפתם תפגע פגיעה ממשיכה בביטחון המדינה; ולבצע את החשיפה בהתאם לנוהלי הארכיון. המעקב העלה, שהגנון אישר את ההצעה.

משמעו של אישור הגנון הוא מתן היתר להנהגת אמות מידה מסוימות ממסמך הצירים הלא-מאושר, שכאמור הונהג בארכיון צה"ל, גם במוסדות מדינה שמסמכיהם נחשפים בשנים האחרונות, ובהם הממשלה, הכנסת, משרדי הממשלה ומערכת בתי המשפט, שעד כה פעלו לפי אמות מידה מאושרות ומקלות.

⁶ לדוגמא: ועדת החקירה הממלכתית למלחמת יום הכיפורים (ועדת אגרנט).

שיטת החשיפה

הארכיון אינו נוהג למסור לחוקרים תיקים מקוריים. הוא מצלם את המסמכים הנמצאים בהם, סורק אותם בסורק ממוחשב, והחוקר יכול לעיין במסמך המצולם באמצעות מסוף; אם יש בתיק מסמכים או קטעים, שבשל סיבות ביטחוניות או צנעת הפרט אין לחושפם, מכינים בארכיון תיק נוסף, "נקי", שאינו מכיל את המידע החסוי. הכנת תיקים לעיון בדרך זו יקרה, מאריכה מאוד את משך ההמתנה לקבלת חומר, וכרוכה ברכישת ציוד יקר ובהעסקת חיילים רבים ועובדים מקצועיים המומחים בהפעלתם של מחשבים. לפי נתוני הארכיון, ניתן לסרוק בדרך זו כ-2,500 תיקים בשנה. מהנתונים להלן ניתן לראות, כי גם יכולת זעומה זו לא נוצלה בארכיון, אלא בחלקה.

להלן בטבלה נתונים על כמויות התיקים שנסרקו בסורק הממוחשב:

1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990	נסרקו בעבור
493	1614	1300	1025	1123	1445	1589	1899	339	הקהל
-	2	363	-	-	-	-	-	-	מורשה
-	-	21	-	145	-	-	-	-	נציג
*1277	-	-	706	-	-	-	-	-	שונים
1770	1616	1684	1731	1268	1445	1589	1889	339	ס"ה

*תיקים שנסרקו עבור ארכיון בן גוריון בשדה בוקר; פעולה זו נעשתה בזמן הפנוי, כשלא הומצאו למעבדה תיקים של הארכיון. לתיקים אלה אין קשר לתיקים הנחשפים לקהל או לחוקרים מורשים.

משרד מבקר המדינה העיר להנהלת משרד הביטחון, שאמנם יש לשיטת הסריקה שהם נוקטים יתרונות מסוימים, אך במצב הקיים, כשאפשר לסרוק בשיטה זו כ-2,500 תיקים בשנה, ולנוכח מאות אלפי התיקים שהגיעה העת לחשיפתם ועלותה הגבוהה של השיטה, ראוי שהמשרד יבחן שיטות חשיפה מהירות, שעלותן סבירה; לשם כך יוכל להנהיג את השיטות המקובלות אצל מפקידים אחרים החושפים חומר חסוי, ובהן הממשלה, הכנסת ומשרד החוץ.

צוות החשיפה

היחס לחוקרים

בביקורת הקודמת עלה, כי הארכיון לא נהג בשוויון כלפי הפונים אליו, וכי מנהל צוות החשיפה הורה שלא לחשוף לפני חוקר מסוים מסמכים שהתיר לחושפם לפני חוקרים אחרים.

במעקב עלה, כי לאחר פרסום דוח הביקורת הקודמת, מסר הארכיון לחוקר האמור עשרות מסמכים שלא נמסרו לו קודם לכן, וכי אף לא אחד מהם היה מסווג. משרד מבקר המדינה העיר לממונה על הארכיון לכך כי מלכתחילה לא היתה סיבה לאי-מסירת המסמכים לחוקר, וכי בעניין זה, כמו בעניינים אחרים שהועלו בביקורת הקודמת הקשורים לעבודת צוות הסריקה (להלן - הצוות), לא הסיקה הנהלת הארכיון את הלקחים הדרושים בעניין עבודתו של הצוות, ולא הבטיחה שתקלות מסוג זה לא יישנו.

בביקורת הקודמת עלה, שמנהל צוות החשיפה עסק בנושאים שאינם בתחום סמכותו, ומנע מכמה חוקרים לעיין בחומר ארכיוני בנימוק שאינם ראויים לקבל שירותים בארכיון. המעקב העלה, שלא חל כל שינוי בעניין זה. מחוקרים אחרים מנע מנהל הצוות מסמכים לא מטעמי סודיות, אלא מפני שלדעתו הם לא היו נחוצים לנושא המחקר.

חיסיון מסיבות לא ענייניות

בביקורת הקודמת נמצא שלפי אומדנים שנעשו בארכיון, כ-1% מהמסמכים שנסרקו בידי הצוות נאסרו לחשיפה; 60% מהם מטעמים של שמירה על צנעת הפרט. והשאר - מחשש לפגיעה בביטחון המדינה ובתדמיתם של צה"ל, של המדינה או של מנהיגיה. באומדן של מספר התיקים שנסרקו, שמסר הארכיון למשרד מבקר המדינה ב-1998 היה הנימוק לאי-חשיפתם של כ-90% מהמסמכים שנאסרו לחשיפה שמירה על צנעת הפרט.

ב-1995 שלח אחד החוקרים לממונה על הארכיון מכתב, ובו התלונן כי הארכיון אסר על חשיפה של מסמכים ושל פרטים מתוך מסמכים מסיבות לא ענייניות, וכי פעמים רבות לא היתה עקביות במניעת החשיפה, ופרט שהותר לחושפו במסמך אחד נאסר לפרסום במסמך אחר, אף שלא היתה סיבה ראויה למנוע את חשיפתו; פעמים רבות היו הנימוקים למניעת החשיפה מעורפלים, ונכרה מגמה לצנזר כל מסמך המכיל פרטים לא מחמיאים מעברה של המדינה, גם כשחשיפתם אינה מסכנת עוד את ביטחון המדינה ואינה פוגעת בצנעת הפרט. עוד הדגיש החוקר, ש"נראה שמישהו שם עצמו ל'שומר החומות' של ההיסטוריה, שמטרתו למנוע כל גישה אפשרית למסמכים המציגים את ישראל באור שלילי, וכי משימה זו דוחקת לפעמים לשוליים את המטרה המרכזית של שימור המסמכים - לאפשר לחוקרי ההיסטוריה נגישות לחומר ראשוני שבאמצעותו ניתן להציג בדרך אחראית את תמונת העבר". החוקר הביע חששו ש"שימוש כה נרחב בסוג זה של צנזורה מעלה את המחשבה עד כמה למעשה אנחנו לא יודעים פרקים חשובים שהתרחשו באותה תקופה". בסיכום המכתב נאמר ש"סוג זה של צנזורה מעלה שאלות קשות באשר ליד הקלה הנשלחת למספריים; 'ניצרת המספרים' נפתחת במהירות רבה ונראה שניתנת פרשנות נרחבת למדי לקריטריון 'פגיעה בביטחון המדינה'". החוקר צירף למכתבו עשרות מסמכים להמחשת דבריו, ובהם דוגמאות של פרטים שאושרו במסמך אחד ונמחקו באחר; קטעים שנמחקו וקל לשחזרם; ומסמכים מצונזרים שנמסרו לחוקרים כאילו היו שלמים, דבר שיש בו כדי להטעות.

בתחילת 1999 ביקש משרד מבקר המדינה מהארכיון להמציא לו מסמכים שלא הותרה חשיפתם בשל חשש ממשי לפגיעה בביטחון המדינה. כמו כן עשה המשרד בדיקה של מסמכים וקטעי מסמכים שחשיפתם נאסרה. נמצא, שהארכיון מנע חשיפה של מסמכים רבים בלי שהובהר הנזק הצפוי מחשיפתם (לדוגמה שמות של חשודים בגניבת כוורות; הריגת אזרח בטעות בידי קציני צה"ל ב-1951; חוב על ציוד שרכש אצ"ל; נושא של מסתננים במתקן צבאי; העלות הכספית של פירוק האנייה אלטלנה). במאי 1999 מסר הממונה על הארכיון, שבבדיקה שערכה מערכת הביטחון עלה שהסיבה לאי-חשיפתם של מחצית מהמסמכים שצוינו בדוח הביקורת - אלו שהמציא הארכיון למשרד מבקר המדינה ואלו שבדק משרד מבקר המדינה - לא היתה מוצדקת. הממונה הסביר זאת כטעויות שנפלו בחיסוי המידע.

משרד מבקר המדינה העיר להנהלת משרד הביטחון, שמתן חיסיון למסמכים כה רבים ללא הצדקה, הטעויות המרובות בשיקול הדעת והליקויים החמורים בעבודת צוות החשיפה, מחייבים את הנהלת משרד הביטחון ואת הממונה על הארכיון להגביר את

הפיקוח על הצוות; שכן יש חשש שבהעדר פיקוח יתיר הצוות לעצמו לסרוק את המסמכים שבארכיון על פי אמות מידה לא מאושרות ובלי להתחשב בדרישות המחקר ההיסטורי, ולא יתקן את הליקויים בעבודתו.

מניעת תחרות על ביצוע עבודת החשיפה

בביקורת הקודמת הועלה כי הארכיון מעסיק במלאכת החשיפה קציני מילואים שמומחיותם בתחום ביטחון שדה, בעלות גבוהה ובתפוקה נמוכה; לא הובהר מדוע הארכיון אינו מסתייע בעובדים אחרים בעלי הכשרה אחרת שניתן להעסיקם בעלות נמוכה ובתפוקה גבוהה מזו של הצוות הקיים; עוד לא הובהר, מדוע סורק הצוות את התיקים הנמסרים לנציגים של מערכת הביטחון, ובעיקר את אלה הנמסרים לחוקרים מתוך מערכת הביטחון, כגון חוקרי מחלקת היסטוריה באגף המטה הכללי.

הממונה על הארכיון מסר למשרד מבקר המדינה, שבשל אורח התיוק בצה"ל יתכן שמסמכים רגישים מתויקים בתיקים "תמימים למראה", ולכן הגישה לכלל המסמכים מותרת רק לאנשים הרשאים לעיין בסודות המדינה.

בביקורת הקודמת נמצא, שמשרד הביטחון אישר ב-1988 להעסיק בארכיון במשרה חלקית שני היסטוריונים שיטפלו בסריקת החומר. טיב עבודת הסריקה מחייב העסקת עובדים בעלי הכשרה כזו; ואולם בפועל גדל בהדרגה מספר העובדים שנוספו לארכיון, ובסופו של דבר הועסקו בו שישה עובדים, שאינם היסטוריונים, אלא קצינים שנבחרו על פי הנחיות ראש מחב"ש, ושהעסקתם אושרה לאחר שנבדקה מומחיותם בתחום זה. עוד נמצא, שגם התפקידים הבכירים אוישו בידי מומחים לביטחון שדה, ולא בידי היסטוריונים; העובד הראשון שנשכר לצורך סריקת החומר, עבר לשמש בתפקיד הממונה על הארכיון, ומינה עובד אחר שנשכר למטרה האמורה לתפקיד "מנהל צוות הסורקים".

המשנה למנכ"ל משרד הביטחון מסר למשרד מבקר המדינה ב-1995, שלדעתו יש לשנות את הרכב צוות החשיפה, כך שיכלול לא רק אנשי ביטחון שדה, אלא גם היסטוריונים. עמדה זו לא יושמה.

עוד צוין בביקורת הקודמת, שסגן היועץ המשפטי של מערכת הביטחון קבע שעקב עבודתם הממושכת של חלק מהסורקים קבלנים, אפשר כי למעשה מדובר במועסקים שקיימים בינם לבין המשרד יחסי עובד ומעביד, ולנוכח מגבלת הזמן המוטלת על העסקת יועצים קבלנים, הדרך היחידה להמשך העסקתם היא העברתם למעמד של עובדים. בעקבות זאת החליט משרד הביטחון לאשר התקשרות עם חברה קבלנית שהקימו ארבעה מהסורקים ולמסור לה ללא מכרז את עבודת החשיפה. ב-1996 הופסקה עבודתם של שני סורקים אחרים שהועסקו באמצעות חברה לכוח אדם, ומאז החברה הקבלנית היא המבצעת היחידה של עבודות החשיפה. בביקורת הקודמת המליץ משרד מבקר המדינה, שהארכיון יאפשר גם לחברות אחרות שכישוריהן מתאימים לביצוע עבודות חשיפה כאלה, להגיש את הצעותיהן ולהתמודד על קבלת העבודה.

במעקב עלה, שבנובמבר 1995 פנתה קבוצה של קציני מודיעין בכירים (במיל') אל הממונה על הארכיון והודיעה שהיא מעוניינת לקבל עליה את ביצוע עבודות החשיפה בארכיון (עם הפונים נמנו עובד מדינה בכיר, מרצה להיסטוריה צבאית באחת האוניברסיטאות ואחרים). מאחר החוזה של משרד הביטחון עם החברה הקבלנית שביצעה את עבודת החשיפה עמד להסתיים חודשים אחדים לאחר מכן, ביקשה הקבוצה האמורה בראשית 1996 מהממונה על הארכיון ליידע אותה בכל הליך רשמי שיעשה לקראת התקשרות חדשה לביצוע העבודה, כדי שתוכל להגיש הצעת

מחיר. הממונה לא יידע את הקבוצה, והעבודה נמסרה שוב לאותה חברה, ללא מכרז. לדעת משרד מבקר המדינה, היה על הארכיון לפעול לפי הוראות חוק חובת המכרזים בעניין זה.

ב-1997 אישר מנכ"ל משרד ביטחון את העסקתה של החברה הקבלנית, אך הורה להקפיד, שמשך העסקתה לא יחרוג מזה שנקבע בהוראות המשרד, ושתהיה תחלופה של החברות העוסקות בחשיפת מסמכים. בעקבות הוראת המנכ"ל הודיע משרד הביטחון לממונה על הארכיון, שבמהלך 1997 עליו להיערך למציאת חברה אחרת שתבצע בעתיד את עבודת החשיפה. הממונה לא עשה כן, ובסוף אותה שנה ביקש לשוב להעסיק את אותה חברה. ביוני 1998 מחה סגן היועץ המשפטי למערכת הביטחון על ההתעלמות מחוות דעתו הקודמת, שהצביעה כאמור על הצורך להעסיק את הסורקים במעמד של עובדים. הוא חזר על עמדתו בדבר הצורך לעשות זאת, וקבע שאין בהעסקתם באמצעות חברת היועצים שהקימו כדי לרפא את הפגם שבאופן העסקתם. בעקבות זאת אישר שר הביטחון את העסקתם כעובדים לפי חוזה מיוחד, בלי שנערך מכרז לתפקיד.

ב-1999 הודיע גנו המדינה למשרד מבקר המדינה, כי להערכתו "לנוכח ההספק הנמוך של פעולת החשיפה בארכיון זה", יש לחפש דרכים להרחבת הצוות ולהזרמת דם חדש לתוכו."

תפוקת הצוות

בביקורת הקודמת עלה שב-1996 לא חודש הסכם העסקה של אחד הסורקים, התקציב להעסקתו הועבר למימון פעולותיה של החברה הקבלנית, וזו התחייבה להגדיל את מספר שעות העבודה שלה ב-25%, בלי שהמשרד יגדיל את התשלום הניתן לה. בראשית אותה שנה הודיע הממונה על הארכיון למשרד מבקר המדינה שתפוקת הצוות ושיטת עבודתו נמצאות בדיון במערכת הביטחון.

במעקב נמצא, שהצוות לא קיים את התחייבותו להגדיל את מספר שעות העבודה בלי לדרוש על כך תשלום; הוא דיווח על מספר גדול יותר של שעות עבודה ודרש וגם קיבל בעבורן תשלום, אך תפוקתו ירדה. עקב כך הוכפלה, ויותר מכך, עלות החשיפה.

להלן בטבלה מספר התיקים שנחשפו בשנים 1994-1998, מספר השעות שהושקעו בחשיפתם ועלות החשיפה (בש"ח):

השנה	1994	1995	1996	1997	1998
מספר התיקים	1114	1141	1329	1634	608
מספר השעות הכולל	2555	3032	3586	4509	2122
מספר השעות לתיק	3.2	2.7	2.7	2.8	3.5
העלות הכוללת	365489	540227	351590	625572	448733
העלות לתיק	328	473	415	382	738

הממונה על הארכיון מסר כי בתקופה הנסקרת הקצה הצוות כ-60% מזמנו לסריקת חומר ארכיוני בעבור נציגים של מערכת הביטחון, עובדה שלא מצאה ביטוי בטבלה. משרד מבקר המדינה הדגיש בפני הנהלת הארכיון שהצוות נשכר כדי לחשוף מסמכים לקהל, וחשיפה בעבור נציגים של מערכת הביטחון, כפי שעולה ממסמכי הארכיון, לא תוקצבה כלל.

בביקורת הקודמת צוין, שבגנוז המדינה פועלים עובדים הסורקים חומר מוגבל של משרד החוץ ושל המשטרה, וכן פרוטוקולים של ישיבות הממשלה. השוואת תפוקתם של עובדים אלה עם זו

של צוות הסורקים בארכיון העלטה, שתפוקת העובדים בארכיון נמוכה כמה מונים מזו של עובדי הגנזך. עוד צוין שב-1995 הוכפל היקף משרתו של מנהל הצוות, אך הדבר לא גרם לגידול בכמות התיקים סרוק. במעקב לא היה אפשר לבדוק במפורט את תפוקתו של מנהל הצוות, מאחר שהדיווחים האישיים של חברי הצוות לא השתמרו בארכיון.

הנהלים לעיון בחומר מוגבל

כאמור החליט שר הביטחון ב-1988 על קיצור תקופת החיסיון. המעקב העלה ששרד הביטחון לא הקפיד על ביצוע ההחלטה. עשר שנים לאחר שהתקבלה החלטת שר הביטחון, בתחילת 1998, פורסמה הוראת משרד הביטחון מס. 59.14 בנושא "עיון בחומר ארכיוני מסווג ע"י נציג או חוקר מורשה". בהוראה נכתב שחומר ארכיוני שעדיין לא חלפו 50 שנה ממועד היווצרו, לא ייחשף לקהל, אלא רק לחוקרים מורשים. ההוראה התעלמה מהוראת שר הביטחון מ-1988, שקיצרה את תקופת החיסיון (בכפוף לבדיקה) לקהל הרחב, ולא רק לחוקרים מורשים, ומהאבחנה הקבועה בתקנות בין חומר מוגבל בענייני חוץ וביטחון לבין חומר מוגבל שאינו נוגע לענייני ביטחון, המצוי בארכיון צה"ל וביחידות מערכת הביטחון, שתקופת ההגבלה לגביו עומדת על 30 שנה בלבד.

אשר לחוקר מורשה נקבע בהוראה מ-1998 כי מי שמעוניין לקבל מעמד של חוקר מורשה יגיש בקשה בעניין זה למשרד הביטחון; הארכיון ימסור לחוקרים מורשים רק חומר לא מסווג, שאינו כלול בפיקדונות אישיים או מוסדיים; חוקר מורשה צריך להתחייב בכתב, שנוסח המחקר שיכין יהיה כפוף לאישור ביטחוני, וכן שהוא לא יפרסם בעל פה או בכתב מאמר, כתבה או חיבור, אלא באישור משרד הביטחון ובתנאים שהוא יקבע; פרסום המחקר כולו מותנה בקבלת אישור מראש מחב"ש ומהצנזור הצבאי הראשי, ועל החוקר להסכים שמשרד הביטחון יהיה רשאי לשנות את היקף מחקרו או להפסיקו, אם יראה זאת לנכון; על החוקר להפקיד עותקים אחדים ממחקרו ביחידות שנקבעו במערכת הביטחון, והיא תהיה רשאית להשתמש בהם שימוש לצרכיה ללא הגבלה. ראש מחלקת ביטחון שדה והממונה על הארכיון החליטו, שהחומר שיימסר לחוקר המורשה, יהיה חומר שנוצר עד 1963 בלבד.

הממונה על הארכיון הודיע למשרד מבקר המדינה ששנת 1963 נקבעה בטעות, וכשהתבררה הטעות שונתה ההוראה ונקבע שלא שנת היווצרו של החומר תהיה מחסום לחשיפת חומר לחוקר מורשה, אלא מידת רגישותו הביטחונית. משרד מבקר המדינה הודיע למשרד הביטחון שהנוהל הקיים מציב את 1963 כשנת יעד, והוא טרם שונה; וכי מן הראוי לעגן את הנוהל האמור בנוהל כתוב.

בהוראה האמורה נאסר על חשיפת מסמכים מפיקדונות מוסדיים; פיקדונות שהמידע בהם עשוי לתרום תרומה נכבדה למחקר.

בביקורת הקודמת נאמר, כי אף שבתקנות נקבע כי המסמכים שלפי החלטת המפקיד הותר לחוקרים מורשים לעיין בהם ייחשפו גם לקהל, הוראה זו אינה מבוצעת בארכיון צה"ל.

המעקב העלה שלא חל כל שינוי בעניין זה.

ב-1997 הכין גנז המדינה חוות דעת, לאחר דיון במועצת הארכיונים העליונה בעניין חשיפת מסמכים, ובה נאמר, שהכללים לחשיפת הפיקדונות האישיים והכללים להכרה בחוקרים מורשים הנהוגים במערכת הביטחון גורמים לכך, ש"הזוכים לגישה לחומר ארכיוני מוגבל הם במקרים רבים מדי אנשים הקשורים ל'ממסד' במשמעותו הצרה; אנשי המערכת הממלכתית ומקורביהם. לחוקר שאינו 'מקורב', כמו הפרופסור הידוע בדעותיו הלא שגרתיות או הביקורתיות על

הממסד, הדוקטורנט המוכשר אך חסר הקשרים, העיתונאי העצמאי, או האזרח מהשורה – לכל אלה אין גישה לחומר הסודי. מצב זה של איפה ואיפה לא ייתכן במדינה השומרת חוק”.

על אף האמור לעיל, הותיר הגנז בתוקף את הנחייתו למשרדי הממשלה לפעול בעניין חוקרים מורשים כפי שנוהג משרד הביטחון, והציע דרכים לקידומה.

במעקב עלה, שבאמצע 1997 הציע הגנז למשרד הביטחון להפעיל שתי ועדות לאישור חוקרים: הוועדה הפועלת במשרד הביטחון, ועדה שתוקם בגנזך המדינה. לפי ההצעה הוועדות תטפלנה בפניותיהם של מי שיבקשו מעמד של חוקר מורשה ויפעלו לפי כללים זהים; הוועדות יידרשו לשים דגש בטיפול בחומר, ולא בכישוריו של החוקר. הוועדה שהיתה אמורה לקום בגנזך המדינה לא הוקמה. במשרד הביטחון פועלת ועדה שהוקמה מכוח הוראה 59.14 הנזכרת לעיל.

כאמור לפי התקנות, חומר ארכיוני מוגבל שלא בענייני חוץ וביטחון יימסר לעיון לאחר 30 שנה.

במעקב עלה, כי משרד הביטחון מתיר את העיון לקהל בחומר מהסוג האמור רק לאחר 50 שנה, על אף החלטת שר הביטחון בעניין זה; וכי חומר ארכיוני מסוג זה שנוצר עד 1956, הוא חושף רק לחוקרים מורשים.

פיקוח הארכיון על יחידות מערכת הביטחון

ב-1970 פרסם נציב שירות המדינה הודעה, ולפיה על כל משרד למנות בתיאום עם הגנז, אחראי לניהול רשומות, שידאג להפקיד בגנזך המדינה את החומר הארכיוני. עוד נאמר בהודעה, שעל משרדי הממשלה לנהל את רשומותיהם בהתאם להוראות המקצועיות של הגנז, וכי על הגנז להדריך אותם, לסייע להם ולפקח עליהם בתחום ניהול הרשומות. ב-1987 הסמיך גנז המדינה את הממונה על ארכיון צה”ל לפעול בשמו לביצוע ההוראות של הנציב בכל הנוגע למערכת הביטחון.

בביקורת הקודמת נמצא, שכמחצית מיחידות צה”ל אינן מעבירות את מסמכיהן לארכיון צה”ל בסדירות וברציפות. עוד נמצא, כי מרבית האגפים במשרד הביטחון, יחידות הפועלות בתחומי ביטחון במשרד ראש הממשלה, במשרד הביטחון, מפעלי תעשייה ביטחוניים, הוועדה לאנרגיה אטומית וגופים נוספים, אינם מעבירים כלל את מסמכיהם לארכיון צה”ל. משום כך אין חושפים מסמכים השייכים לגופים אלה, ונמנעת מהמעוניינים גישה לכמות עצומה של חומר ארכיוני בעל חשיבות רבה למחקר ההיסטורי ולתחומי מחקר אחרים.

במעקב עלה, שלא חל כל שיפור בתחום זה, שכן הממונה על הארכיון לא מימש את הסמכות שהעניק לו הגנז.

משרד מבקר המדינה הביא לידיעת גנז המדינה ב-1995 וכן ב-1998, שאף כי על פי החוק, על הגנז לפקח על ניהול הרשומות במערכת הביטחון ולקלוט את החומר הארכיוני שלה, כמות עצומה של מסמכים רבי-ערך של מערכת הביטחון – מאות אלפי תיקים בכל שנה - אינם בפיקוחו, מאחר שהממונה על ארכיון צה”ל אינו מפקח עליהם ואינו קולט אותם בארכיון.

ניהול מלאי המסמכים

אחסון מלאי המסמכים ורישום

בביקורת הקודמת עלה, שרוב המסמכים המיועדים לשמירה לדורות משנותיה הראשונות של המדינה, מוחזקים בארכיון צה"ל במעטפות נייר, שחלקן יוצרו ב"שנות הצנע" מנייר באיכות ירודה, במקום במכלי קרטון, כמקובל בארכיונים אחרים בארץ ובארכיונים רבים בעולם.

במעקב נמצא, שעד סוף 1998 הועברו למכלים כ-31,000 תיקים; לדעת משרד מבקר המדינה, ראוי לקדם בברכה פעולה זו, אך מספר התיקים האמור הוא רק שיעור קטן מהתיקים שאינם מאוחסנים כיאות, ועל הארכיון להחיש את קצב החלפת האריזות.

בביקורת הקודמת עלה, שבארכיון אין עושים ספירות מלאי, ואין ודאות שכל התיקים שהתקבלו בו מאז היוסדו עדיין נמצאים ברשותו. ברוח הביקורת נאמר שהממונה על הארכיון הודיע, כי ללא ספירת מלאי, אי אפשר לבדוק אם כל התיקים שהופקדו אכן נמצאים, וכי ב-1993 התחיל הארכיון לספור את התיקים, אך לא המשיך בכך מחמת מחסור בכוח אדם. המעקב העלה, שספירת המלאי עדיין לא חודשה, והארכיון לא עשה דבר בעניין זה.

הממונה על הארכיון הודיע, שקצב העברת התיקים ממעטפות למכלי קרטון וספירת המלאי מותנים בהיקף כוח האדם העומד לרשות הארכיון ובסדר הקדימויות שנקבע בתכנית העבודה של הארכיון.

עוד עלה, ש-1.4 מיליון מ-2 מיליון התיקים מהשנים 1948-1969 לא הוקלדו, ופרטיהם של כשליש מ-600,000 תיקים שהוקלדו היו שגויים או לא מלאים. הממונה על הארכיון הודיע, כי במהלך השנים 1996 ו-1997 תושלם הקלדת כל התיקים מהשנים 1948-1967.

במעקב הועלה כי הקלדת התיקים לא הסתיימה, הפרטים החסרים בתיקים שכבר הוקלדו לא הושלמו, ושגיאות ההקלדה לא תוקנו. הממונה על הארכיון מסר שב-1998 הוקלדו כ-70,000 רשומות היסטוריות. יצוין שכמות זו היא רק כ-5% מכמות התיקים שטרם הוקלדו.

הכנת מסמכים לגניזה

ליחידות צה"ל אין מגנזות, והארכיון שומר את מסמכיהן כל עוד הם בשימוש. כמחצית המסמכים האלה הם מסמכי שלישות - תיקים אישיים, רפואיים, משפטיים ואחרים, שחשיבותם המחקרית מועטה, והארכיון יצר כלים נאותים לקבלתם, לרישומם, לשליפתם ולמסירתם. הארכיון אינו משמש מגנזה למסמכים של היחידות האזרחיות של מערכת הביטחון, והופקדו בו רק מסמכים מעטים שמקורם ביחידות אלה.

על פי החוק מסמכים שאינם דרושים לשימוש עוד, ושלא ניתן לבערם לפי תקנות הארכיונים (ביעור חומר ארכיוני במוסדות המדינה וברשויות המקומיות), התשמ"ו-1986, יש להפקידם בגנזך המדינה. גנז המדינה הכיר בארכיון צה"ל כחלק מהגנזך, ועל כן אין צורך להעביר את התיקים שבארכיון לגנזך, אך מן הראוי שגם בגנזך יהיו רשימות מסודרות של התיקים והמסמכים המופקדים בארכיון צה"ל.

המעקב העלה, שהארכיון לא העביר לגנזך המדינה את רשימות התיקים והמסמכים שברשותו. עוד הועלה במעקב שמשרד הביטחון מחיל על מסמכים אלה את פקודת המטכ"ל ואת הוראות משרד הביטחון המסדירות חשיפת מסמכים שהשימוש בהם לא הסתיים, ואינו פועל בעניין זה לפי הכללים הנקוטם בגנזך.

בסוף 1998 הודיע גנו המדינה למבקר המדינה, שלדעתו, יש לארגן את הארכיון מחדש ובאופן יסודי ולחלקו לשני חלקים - למגנזה ולארכיון; לדעתו, יש לקבוע בצורה ברורה את התפקידים של כל אחד משני החלקים, ולמנות אחראי לגניזה ואחראי לחומר הארכיוני, שיהיו כפופים לממונה על הארכיון.

פיקדונות אישיים ומוסדיים

לפי התקנות בדבר מסירת חומר ארכיוני למשמרת, הגנו רשאי לקבל חומר ארכיוני פרטי למשמרת שאינה לצמיתות, אם הגנו ובעל החומר המחזיק בו חתמו על הסכם בדבר תנאי המשמרת. מסמכים וחומר אחר שהוחזקו בלשכותיהם של שרים ושל עובדי מדינה, אשר חדלו לכהן בתפקידם, והקשורים במישרין או בעקיפין לפעולותיהם או לתפקידיהם כעובדי המדינה, הם רכוש המדינה. לפי החלטת הממשלה והוראות נש"ם, יש להפקיד מסמכים אלה בגנוך המדינה. על פי פקודת מטכ"ל, קצינים בכירים בשירות סדיר ובמילואים רשאים להפקיד בארכיון מסמכים אישיים כפיקדון אישי סגור, והגישה אליו מותרת רק להם.

במועד הביקורת הקודמת היו בארכיון 103 פיקדונות אישיים של אישי ציבור, ובהם ראשי ממשלה, שרי ביטחון ורמטכ"לים; אחדים מהמפקידים כבר נפטרו. בביקורת הקודמת נאמר שבפיקדונות חומר ארכיוני רב השייך למדינה, אך הוא לא הוצא מהם; עם 35 מהמפקידים האישיים לא נחתמו חוזים המפרטים מה ייעשה בחומר הארכיוני המצוי בפיקדונותיהם; המסמכים הרשמיים הנמצאים בפיקדונות האישיים אינם נחשפים לעיון הקהל על פי אמות המידה וההסדרים שנקבעו לחשיפת מסמכים.

המעקב העלה שלא חל שינוי במצב שתואר בדוח הביקורת.

ב-1997 קבע גנו המדינה, כי המסמכים האמורים הם מסמכי מדינה שנלקחו בידי אנשי ציבור ועובדי מדינה, ויש לנהוג בהם כבחומר השייך למדינה, שחלים על השימוש בו ההיתרים והאיסורים הקבועים בחוק; וכי מאחר שהגישה למסמכים אלה מוגבלת ליחידים, והשימוש בהם נמנע מהקהל הרחב, נוצר מצב של איפה ואיפה. הנהלת הארכיון הסבירה, שבהעדר הנחיה אחרת של היועץ המשפטי לממשלה בעניין הפיקדונות האישיים, היא תקפיד לפעול לפי ההסכם שנחתם עם בעל הפיקדון, ולא תחשוף את המסמכים, גם אם מקצתם מסמכים רשמיים. לדעת משרד מבקר המדינה על הארכיון לפעול בהתאם להנחיות הגנו, או לפנות ביוזמתו ליועץ המשפטי לממשלה, ולבקש את חוות דעתו.

בארכיון צה"ל נמצאים 40 פיקדונות מוסדיים: מחציתם של יחידות צה"ל, ויתרתם של יחידות אזרחיות במערכת הביטחון.⁷ אופן הטיפול בפיקדונות של יחידות צה"ל נקבע בפקודות מטכ"ל, ולפיהן העיון במסמכים שהפקידו יחידות צה"ל מותרת בהסכמתה של היחידה המפקידה. הביקורת הקודמת העלתה שלא נקבעו כל הנחיות לטיפול בפיקדונות שהפקידו היחידות האזרחיות של מערכת הביטחון. משרד מבקר המדינה העיר להנהלת משרד הביטחון, שמן הראוי לקבוע אמות מידה כלליות למתן אישור לעיון במסמכים שבפיקדונות, ואין להשאיר את ההחלטה בעניין זה בידי כל יחידה ויחידה. במסגרת אמות מידה אלה יש לקבוע את המועד שבו ייחשפו המסמכים.

⁷ לשכות שר הביטחון, מנכ"ל משרד הביטחון, המדען הראשי, הצנזור הראשי, קצין הביטחון; רפא"ל, המוסד, השב"כ, התעשייה האווירית, התעשייה הצבאית; לשכת הרמטכ"ל; מזכירות הפיקוד העליון, חיל מודיעין, אג"ם/מיבצעים, מפקדת חיל האוויר, מפקדת חיל הים, מפקדת גייסות השריון ואחרים

הממונה על הארכיון מסר למשרד מבקר המדינה, שאי-חשיפת המסמכים שבפיקדונות האישיים והמוסדיים לפי הנהלים המקובלים נועדה להבטיח, שיחידות מטה וקציני צה"ל בכירים יפקידו את החומר הארכיוני שברשותם, וכי נראה שנוהל זה נקבע משום שלא ניתן לאכוף עליהם במלואן את הפקודות הקיימות בדבר הפקדת מסמכי המדינה שברשותם בארכיון. עוד מסר שמשרד הביטחון עומד להתקין נוהל בעניין הפקדת פיקדונות אישיים ומוסדיים של עובדים אזרחיים ושל יחידות אזרחיות של מערכת הביטחון.

לדעת משרד מבקר המדינה, הדרך שננקטה כדי להבטיח שקצינים בכירים בצה"ל ויחידות מטה יפקידו בארכיון המדינה מסמכי מדינה שברשותם, אינה ראויה, ועל צה"ל לפעול בעניין זה כנדרש בחוק; אף משרד הביטחון נדרש להקפיד על הוראות החוק בעת שהוא מתקין נוהל בעניין הפיקדונות.

בביקורת הקודמת עלה, שהארכיון לא מימש חלק ניכר מההחלטות שהתקבלו בעניין קיצור תקופת החיסיון מ-50 שנה ל-30 שנה; לא התאפשרה למחלקת היסטוריה של צה"ל גישה ישירה למסמכים, אף שהיא אמונה על הטיפול במסמכים בדרגות הסיווג השונות; בתחומי פעילותו העיקריים - ריכוז החומר הארכיוני שנוצר במערכת הביטחון, ניהול החומר שברשותו והשירות לחוקרים - לא עלה בידי הארכיון להגיע לרמה הראויה לארכיון ממלכתי.

המעקב העלה, כי הממונה על הארכיון לא פעל לצירוף של היסטוריונים לצוות החשיפה, עשה למען המשך מסירת העבודה לחברה שביצעה אותה, ולא פעל ליצירת תחרות על ביצוע עבודת החשיפה; התקציב שהועמד לרשות הארכיון לשכירת היסטוריונים, הוקצה למעשה למימון פעילותה של מחלקת ביטחון שדה בארכיון צה"ל; העוסקים בחשיפה ובהרשאתה הוסיפו אמות מידה לאלה שקבעה ועדה מוסמכת; מהממצאים עולה החשש, שהעיקרון שלפיו פועל צוות החשיפה, הוא שלא לחשוף מסמכים אלא אם אין ברירה - עיקרון מנוגד לזה שלפיו הוא אמור לפעול; רוב הליקויים שהועלו בביקורת לא תוקנו. עוד נמצא שגנז המדינה אינו מפקח, כנדרש בחוק, על מסמכי מערכת הביטחון.

משרד מבקר המדינה הודיע להנהלת משרד הביטחון, שאי-תיקון הליקויים בתוך פרק זמן סביר עלול לגרום לכך, שהמסמכים הנשמרים בארכיון ימשיכו להיות חסויים ולא ישמשו למטרה שלשמה נועדו. עוד הודיע משרד מבקר המדינה למשרד הביטחון, כי עליו לפעול למניעת מצב שבו מערכת הביטחון תיבחר את ההיסטוריונים הנראים לה, והארכיון יספק להם את המסמכים שימצא לנכון וימנע את החומר מאחרים, שכן המשכה של פעילות זו עלולה לשבש את המחקר ההיסטורי ולהוביל לכתיבת "היסטוריה מטעם".

משרד מבקר המדינה הודיע להנהלת משרד ראש הממשלה ולהנהלת משרד הביטחון, שהוא רואה בחומרה רבה את הליקויים שהועלו בדוח הביקורת, וכי מן הראוי לשקול יצירת מסגרות ניהוליות וארגוניות נפרדות למגנזה לצה"ל ולארכיון היסטורי למערכת הביטחון.